

BEVEZETÉS

Britannia története angolszász periódusának (Kr.u. 5-11. század) elsődleges forrásaként tartjuk számon az *Angolszász Krónikát*. A *Krónikában*, mely évről évre követi az eseményeket, bőven találunk adatokat a vikingekre vonatkozólag. Miután Norvégiának és főként Dániának a homlokterében helyezkedtek el a Brit-szigetek, így a mai Anglia, Írország, valamint Skócia igen sokat szenvedett az északiak kalandozásaitól. A következőkben vázlatos képet adunk a vikingekről és portyáikról, különös tekintettel angliai tevékenységükre s arra, ahogyan az *Angolszász Krónikában* megjelentek.

Az Angolszász Krónika

A krónikaírás tudatos történetírói tevékenység, ugyanis a krónika írója más források és adatok birtokában szerkeszti meg művét. Ez azt jelenti, hogy akár több száz évvel korábbi eseményektől is kezdődhet a krónika, s általában a szerző idejéig követi a történeteket. Ily módon lehetőség nyílik hosszabb folyamatok és átfogóbb összefüggések bemutatására is. Nem tévesztendő össze tehát a krónika az *annales*szel, évkönyvvel: az utóbbi szerkesztése párhuzamos a tartalommal, vagyis az évkönyv csak a jelen vagy a közelmúlt eseményeit rögzíti.

Az *Angolszász Krónika* szerkezetét tekintve történelmi feljegyzések és költemények évkönyvszerű gyűjteménye. A ma ezen a néven ismert mű, amely kilenc, nagybetűvel (A, B, C, D, E, F, H, I) jelölt változatban maradt fent, tulajdonképpen négy különböző krónika. A szóban forgó négy mű az A, C, D és E betűkkel jelölt változat. Az A változat az A átírata, a B gyakorlatilag azonos C-vel, az F pedig az E kivonata. A H és az I csupán töredékek. Noha az elnevezés azt a benyomást kelti, mintha egyetlen műről lenne szó, Plummer a *Krónika* kiadásához írt bevezetőjében mondja, hogy közös az eredetük, és még később is közös anyagokat használtak fel, ez a négy munka még nem lett egy, ahogy a Hersfeldi Évkönyvekből kinőtt Hildesheimi, Quedlinburgi, Weissenburgi, stb. Évkönyvek sem nevezhetők egyetlen krónikának.¹

A *Krónika* szövegeit tartalmazó kéziratok a következők:

Ä — *Corpus Christi College Cambridge MS 173 (CCCC 173)*; az ún. *Parker-krónika*. Winchesterben kezdték, és a 11. századig ott is írták. Valamikor a normann hódítás után Canterburybe vitték. Ez a legrégebbi kézirat, a legkorábbi kézírás a 9. század végéről való. Tárgyalt időszak: Kr.e. 60-Kr.u. 1070.

---

1. Plummer: 'Introduction' in: *Two of the Saxon Chronicles*, II. p. xxiii.

A (G,W) — *British Museum Cotton MS Otho B.xi*; az $\bar{A}$ -ról még Winchesterben készült másolat. 1731-ben elégett. Szövegét az 1643-44-ben Abraham Wheloc által ennek alapján kiadott ún. *editio princeps*-ből ismerjük.

B — *British Museum Cotton MS Tiberius A.vi*;

C — *British Museum Cotton MS Tiberius B.i*; az *Abingdoni Krónikák*. Mind a kettő 11. századi másolat. a 10. század közepén Abingdonba került, mára már elveszett eredeti alapján. Mindkettő tartalmazza az ún. "Merciai Krónikát" és "Æthelfleda Évkönyvét." Tárgyalt időszak: Kr.u. 1-977 illetve Kr.e. 60-Kr.u.1066.

D — *British Museum Cotton MS Tiberius B.iv*; a *Worcesteri Krónika*. 11. század közepén készült másolat riponi vagy yorki eredeti alapján. Tárgyalt időszak: Kr.u. 1-1079 (és egy bejegyzés 1080 alatt, amely azonban 1130-as eseményeket tartalmaz).

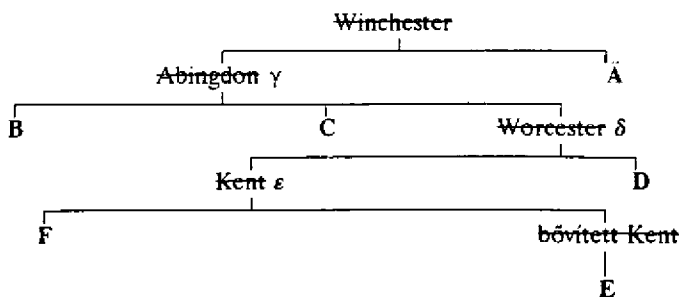
E — *Bodleian MS Laud 636* (Oxford); a *Peterborough-i Krónika*. A 11-12. században készült Peterborough-ban. az elejét a D változaton alapuló, Canterburyből származó krónikából másolták. Sok interpolációt tartalmaz, de bel- és külföldi eseményekre vonatkozó, latin nyelvű bejegyzéseket is. Tárgyalt időszak Kr.u. 1-1154.

F — *British Museum MS Domitian A.viii*; kétnyelvű krónika. az elveszett Kenti Krónika ($\bar{A}$ és E közös eredetije) alapján. Minden bejegyzés latinul és angolul is szerepel. A tárgyalt időszak: Kr.u. 1-1153 és 1-1058.

H — *British Museum Cotton MS Domitian A.ix*; töredék, egy lap, valószínűleg egy winchesteri kéziratból. Tárgyalt időszak: 1113-1114.

I — *British Museum Cotton MS Caligula A.xv*; egy lapos töredék. Egy húsvéti táblázat szélén rövid feljegyzések angolul és latinul. Tárgyalt időszak: 988-1268.

Az *Angolszász Krónika* változatainak egymáshoz való viszonya:²

A *Krónika* egyik legszembevetőbb jellemzője, hogy a kor európai latin írásbeliségétől eltérően anyanyelven íródott. Egyes változatokon jól megfigyelhető.

2. Részletesen lásd: *Idem.* pp. xvii-cxviii.

ahogy később a latin lassan kiszorította a krónikairásból az óangolt. Az E változat tartalmaz latin interpolációkat, az F már kétnyelvű mű, a töredékes I-t pedig már latinul írták, óangol részletekkel. Érdekes, hogy mind a három változat Canterburyvel hozható kapcsolatba, tehát a nyelvi váltás nem földrajzi eltéréseknek tulajdonítható.

Az *Angolszász Krónika* igen fontos történeti forrás, csaknem kizárólagos az angolszász kort illetően; a leghosszabb periódust fogja át az angol történelemből egyetlen szövegben. Ezenkívül jelentős az irodalom- és nyelvtörténet szempontjából is. Életrajzok, leírások, legendák, költői részletek találhatóak benne, a különböző szövegeken keresztül pedig figyelemmel követhetjük az angol nyelv változásait a 9. századtól a 12. századig.

A *Krónika* keletkezési helyét és idejét illető kérdésekre nem lehet megnyugtató választ adni. Abból a tényből, hogy a 890-ig terjedő krónikarészlet az összes fennmaradt kéziratban megtalálható, arra lehet következtetni, hogy Nagy Alfréd király (871-899) udvarában szerkesztették az eredeti verziót. Ez csupán feltevés, de figyelembe véve az Alfréd alatti politikai és kulturális fellendülést, valószínűnek tűnhet, hogy az ő udvarában összeállítottak egy anyanyelvű krónikát. Alfréd közismerten kiemelkedő műveltségére gondolva pedig az sem kizárt, hogy a király személy szerint is részt vett a krónika szerkesztésében. Minthogy Wessexnek — Alfréd eredeti királyságának — Winchester volt a fővárosa, a *Krónika* első változata is minden bizonnyal ott készült.

A viking kor

Ahhoz, hogy helyesen tudjuk értelmezni a viking támadásokat, illetve azok sikereit, átfogón kell látnunk tevékenységüket és azt a kort, amelyet teremtettek. Nem szabad azt hinnünk, hogy mást sem tettek, mint rablóhadjáratokat vezettek a környező népek ellen. Megjelenésük Európa egyes régióiban mást és mást jelentett. Jóllehet rengeteget raboltak és pusztítottak, volt, ahol csupán kereskedelmi tevékenységet folytattak, vagy épp zsoldos hadseregként harcoltak idegen uralkodóknak. Nem utolsósorban szenzációs — legalábbis mai szemmel szenzációs — felfedezések is fűződnek a nevükhöz.

A viking vagy normann elnevezés a Skandinávia területén élő három északi germán népet: a norvégokat, a dánokat és a svédeket jelölte. A viking széttrajzás kezdete (a 8. század vége) előtt ezek a népek még jobbára törzsi keretek között éltek, egyedül a svédeknél alakult ki ennél korábban központi állam. A három etnikum a maihoz hasonlóan helyezkedett el, bár a dánok Jütland és a környező szigetek mellett még a mai Svédország déli részét is elfoglalták.

Az "északi embereket" számos elnevezéssel illették már a maguk korában is. A délkelet felé terjeszkedő svédeket varégeknek, varjágoknak vagy ruszoknak nevezték. A frankok az országokra törő dánokat és norvégokat normannokként ismerték. Magának a viking kifejezésnek vitatott az etimológiája. Neves skandináv

nyelvészek különféleképpen magyarázzák, de általában megegyeznek abban, hogy a név az általa jelölt nép által folytatott tevékenységre vonatkozik. Így például egyesek a latin eredetű angolszász *wic* (piac) szóból magyarázzák (kereskedők), mások a skandináv *vik* (öböl) vagy *vig* (harc) szavakból okoskodnak. Még több verzió is fölvetődött, de egyik sem bizonyítható megnyugtatóan, és egyik sem fedi igazán a vikingek karakterét, minthogy kereskedtek is, hajóztak is és raboltak is.

A viking szétrajzás okaira vonatkozólag számos tézis és magyarázat született, és ez már önmagában is sejteti, hogy a kérdés meglehetősen komplex és vitatott. Az mindenesetre bizonyos, hogy nem egyetlen ok, hanem több tényező együttesen eredményezte a szétrajzást. Legnépszerűbb magyarázó tényezőként a túlnépesedést tartják számon, mely elsősorban Dániát érintette. Az a nézet viszontmár nem tartható, hogy a túlnépesedés oka a vikingek poligámiája lett volna, mert ez főként a gazdagabbak szokása volt; a szegényebb harcosok nemigen tudtak több feleséget vagy ágyast eltartani.

Minden bizonnyal döntőbb érv a vikingek öröklési rendszere. A birtokok elaprózódását elkerülendő ugyanis az elsőszülött fiút követő testvérek legtöbbször semmit sem örököltek, ami a vállalkozóbb kedvűeket arra készítette, hogy máshol – alkalmasint külföldön – próbáljanak szerencsét.

A vikingek tengerre szállásának kétségkívül fontos indítékát jelentette a kereskedelembe való bekapcsolódás is. Az Északi-tengeren a vikingeket megelőzően a frízek húzták a legnagyobb hasznot a kereskedelemből, akik ráadásul 734-től a Frank birodalom védőszárnyai alatt folytatták tevékenységüket. A sorozatos dán és norvég agresszió miatt azonban kénytelenek voltak átadni szerepüket. Keleten a Baltikumtól egészen Bizáncig a svédek (varégek) tették rá kezüket a kereskedelemre.

A fentiekén kívül még számos feltételezés merülhet föl (pl. belső viszálykodások, talajkimerülés, az időjárásviszonyok drasztikus megváltozása, stb.), ezek azonban vagy kevésbé fontos tényezők, vagy nehezen bizonyítható hipotézisek. A lényeg mindenképpen a különböző tényezők együttes hatásában rejlik, vagyis nem egyetlen kizárólagos indíték készítette az északiakat vándorújtukra.

A vitorlát bontó vikingek szeme előtt különféle célok lebegtek. Portyáikat Fritz Askeberg svéd tudós négy alapvető osztályba sorolta, jóllehet sokszor több minden is szerepet játszott egy kalandban.

A viking támadások eleinte leggyakrabban egyéni kalózációk, egyszerű rablóportyák voltak, melyeket általában kisebb törzsfőnökök, ritkábban királyok vagy *jarlok* (helytartók) vezettek. Az efféle rajtaütéseknek nem volt se szeri se száma; ezek közé tartozott például a hírhedt lindisfarne-i kalóztámadás. A gazdag kolostorok igen gyakori célpontjai voltak e "kalandozásoknak", s a középkori keresztény gondolkodás ezeket a váratlan támadásokat rendre Isten büntetésének tulajdonította.

Egészen más jellege volt azoknak a tudatos hódításoknak, amelyeket valamelyik viking király vezetett egy-egy szomszédos országba. Ilyesféle politikai

terjeszkedést folytatott Godfred dán király a 9. század elején Nagy Károly birodalma ellen.

Számos esetben a gyarmatosítás szándékával indítottak nagyobb támadásokat főként a dánok és a norvégok. A 9. és a 10. században megtelepedtek Angliában, Ír-földön, Észak-Franciaországban, később pedig (a normannok) eljutottak még Dél-Itáliába is. Ezekben az országokban önálló államokat hoztak létre, melyekben saját törvényeik szerint éltek.

Végül nagy szerepet játszott a viking terjeszkedésben a kereskedelmi terjeszkedés is.

Az különböző skandináv népek terjeszkedésének irányát és lehetőségeit jobbra földrajzi fekvésük determinálta. Minthogy Norvégia nyugat felé, a Norvég-tengerre s az Atlanti-óceánra néz, homlokterébe főként Skócia, Ír-föld és a titokzatos óceáni szigetek tartoztak. Dániát Dél-Schleswig terméketlen területei meglehetősen elzárták a szászoktól és a szlávoktól, így támadásaikkal főképpen Angliát és Észak-Franciaországot zaklatták, de a Gibraltári-szoroson át elkalandoztak egészen a Földközi-tengerig is. A Baltikumon a svédekkel osztottak, az orosz területek pedig Svédország vonzáskörébe kerültek.

Az oroszországi terjeszkedést a svéd kereskedelem ösztönözte. A Ladoga-tó mellett svéd kereskedőtelep jött létre Aldeigjuborg néven. Innen terjeszkedtek tovább déli-délkeleti irányba a nagy orosz folyókon. A Volgán keresztül léptek érintkezésbe a volgai bolgárokkal, a Kaszpi-tenger melletti kazár birodalommal, sőt, még a bagdadi kalifátussal is. A Dnyeperen keresztül 864-ben elérték Kijevet, melyet előretolt támaszponttá, újabb kereskedelmi központtá alakítottak. Az 1100 körül keletkezett kijevi Orosz Óskronika vagy Nesztor-krónika a kijevi Rusz-dinasztát egyenesen egy Rurik nevezetű skandináv, avagy rusz hercegtől származtatja. (A rusz a svédek szláv elnevezése volt.) Jóllehet a történetet nem kell szó szerint venni, s a hódítók csekély számuk miatt rövid idő alatt beleolvadtak a szláv lakosságba, a hatalmas kijevi birodalom alapjait mégiscsak ők vetették meg. A varégek tehát — bár inkább kereskedői tevékenységük volt jelentős — nem tagadták meg harcos északi múltukat. A 9. és a 10. század folyamán többször támadást intéztek a bizánci birodalom ellen, s nemegyszer Konstantinápolyt is megostromolták. Később azonban már a görög császár testőrségében, zsoldos hadseregében találjuk őket. Innen ered a varég elnevezés, mely védőket, kísérőket jelent.

Külön érdemes szólni a norvég vikingek felfedezéseiről, melyek részben szintén a földrajzi helyzetnek köszönhetőek. Nagy szerepet játszott azonban ezekben a vikingek vállalkozókedve, az ismeretlenül való félelmük legyőzése s kitűnő hajók is. Ezek a legendás hajók, melyeket jellegzetes orr- és tatdsítményeiről sárkányhajóknak neveztek, tőkesúllyal rendelkeztek, s ez alkalmassá tette őket a keményebb tengeri hajózásra, rugalmas szerkezetük pedig ellenállt az erős hullámmzásnak. Egyaránt használták vitorlát és evezőket. A vikingek életében oly fontos szerepet játszott a hajózás, hogy a honfoglaló magyarok lovastemetkezéséhez hasonlóan

dívtól náluk a hajósír, jöllehet az utóbbi némileg költségesebb — s így ritkább is — volt. Leghíresebbek az Osebergnél és a Gokstadnál feltárt hajósírok, melyek rendkívül értékes információkat szolgáltatnak a viking hajókra vonatkozólag (is).

A felfedező expedíciókat nagymértékben előmozdította egy belpolitikai fordulat 872-ben, melynek során Szöke Harald (872-930) egyetlen királyságban egyesítette Norvégiát, s volt riválisai, ellenzéke emigrációba kényszerült. A távoli ismeretlen felé ugródeszkául szolgáló kisebb szigetekre (Shetland-szigetek, Orkney-szigetek, illetve Feröer-szigetek), már korábban eljutottak a norvégok, de intenzívebb gyarmatosításuk a 870-es évektől kezdődött el, amikor Harald zsarnoksága miatt sokan kerestek maguknak új hazát. Izlandra a vikingek véletlenül vetődtek 861 körül, s ridegsége miatt nevezték el "Jégországnak". Betelepítése 872 után gyorsult meg; a helyet, ahol először meglepedtek, Reykjavíknak (füstölgő öböl) keresztelték. Izland nem volt lakatlan, ám a korábban ott lakó ír remeték jobbnak látták, ha visszatérnek hazájukba. A következő lépés Grönland volt. 982-ben egy Vörös Erik nevű izlandi norvégot gyilkosság miatt három évre száműzték. Vörös Erik nyugat felé hajózott, s így bukkant rá Grönlandra, melyet azért nevezett el "Zöld országnak", hogy odacsalogassa az embereket. Valóban, amikor Izlandra visszatérve hírt vitte az új földnek, tömeges kivándorlás kezdődött. Grönlandon két nagy telep jött létre: egy "keleti" és egy "nyugati".

A "nyugati teleptől" Észak-Amerika már "csak" 5-600 kilométerre feküdt, s felfedezése szintén a véletlen szerencsének köszönhető. Egy bizonyos Bjarni Herjólfsson 982-ben apjához indult Izlandról Grönlandra, ám kevéssel a cél előtt viharba került, s tovább hajózott, míg nem egy ismeretlen szárazföldre talált. Nem látott azonban semmi érdekesezt, így visszafordult Grönlandra. Néhány évvel később Vörös Erik fia, Leif Eriksson (a "szerencsés"), útnak indult Bjarni hajóival, hogy jobban feltérképezze az ismeretlen területet. Először valószínűleg a Baffin-szigeten kötött ki, melyet, kopárságát látva *Helluland*nak (=Kőország) nevezett el. A következő állomás Labrador lehetett, mely a *Markland* (=Erdőország) nevet kapta. Innen még délebbre hajózott, s egy olyan vidékre ért, melyen rengeteg vadszölőre akadt. Innen ered Észak-Amerika norvég elnevezése: *Vinland*.

Amerika viking felfedezésének van egy érdekes magyar vonatkozása is: nem lehet teljes biztonsággal kizárni annak a lehetőségét, hogy Leif Eriksson délről származó (*sudrmaðr*) nevelőapja, akit a 14. századi *Grænlandinga saga* Türker néven emleget, esetleg magyar származású volt. Már a neve is elgondolkoztató; ő maga is más volt, mint a vikingek: kisebb termetű, az arca is eltért a megszokottól; még szülőhazájából ismerte a szőlőt és a bort; és a legérdekesebb adat: amikor nagy örömeiben az anyanyelvén hadart, a vikingek egy szót sem értettek belőle.³

---

3. Türker (Tyrker, Tyrkir) esetleges magyar származását Schjønningiusra, a *Heimskringla* 1777-es kiadójára hivatkozva Pivány Jenő vetette fel először Magyarországon. A szakirodalom azóta sem tudott lényegeset hozzátenni az ő század elején közzétett felfedezéséhez. Lásd Pivány Jenő: "Magyar volt-e a Heimskringla Tyrker-je?" *Századok*.

Ily módon tehát a vikingek jó ötszáz évvel Kolumbusz előtt már felfedezték Amerikát, s hogy ez mégis feledésbe merült, az azzal is magyarázható, hogy a norvégok maguk sem értékelték oly nagyra új birtokukat. Vezettek még néhány expedíciót *Vinlandra*, de végül nem telepedtek le, mert túlságosan agresszívnek találták az őslakosokat, akikkel a kezdeti békés időszakot követően egyre hevesebb összetűzéseik támadtak.

A vikingek több olyan országban letelepedtek, amelyet már keresztény, államisággal rendelkező népek laktak. Ezeket az országokat a lakosság hódoltatása után saját területükként kezelték, és saját törvényeik szerint éltek rajtuk, vagyis a fosztogatás időszaka lejárt, s ugyanúgy védelmezték szerzeményeiket, mintha szülőföldjük lenne. Ilyen birodalmak voltak az angliai *Danelag* vagy *Danelaw* és az Észak-Franciaországban létrehozott normann hercegség, Normandia. Az állami előzményt tekintve kivételt képezett Izland, ahol az államot a norvégok maguk szervezték meg. Az itt letelepülők ugyan norvég törvényeket vezettek be, rövidesen azonban független népnek kezdték nevezni önmagukat, s úgy is viselkedtek: önálló törvényeket alkottak. 930-ban országgyűlést hívtak össze.

A normandiai hercegség is skandináv gyarmatként jött létre. A dán és norvég vikingek már a 9. század végén meglepedtek a Szajna torkolatvidékén, s innen pusztították a frankok virágzó városait. A *Krónika* a 886. és 887. évek alatt említi, hogy a vikingek a Szajrán behatoltak a birodalomba. Miután az erőtlén nyugati frank uralkodók nem voltak képesek kifűstölni a betolakodókat, kényszerű kompromisszum született. Jámbor Károly 911-ben Saint-Clair-sur-Epte-ben találkozott a dán Rolloval. A megegyezés értelmében a dánok megkapták az általuk megszállt területeket. Rollo pedig az így létrejött Normandia hercegeként hűbéresküt tett a francia királynak. Rollo fölvette a keresztiséget is, országa pedig feudalizálódni kezdett. Normandia belügyeibe a francia királynak természetesen semmi beleszólása nem lehetett, s az önálló államként működő hercegség alig 150 év múlva már igen aktív külpolitikát is képes volt folytatni. A normannok benyomultak a Földközi tenger medencéjébe. Dél-Itáliában királyságot hoztak létre. 1066-ban pedig a jóval nagyobb Anglia ellen indítottak inváziót.

A legkésőbbi viking államalkotás (Vilmos angoliai hódításától eltekintve) a normannokhoz fűződik. Robert Guiscard (=Ravasz Róbert) normann herceg ugyanis 1059-ben szolgálataiért hűbérbirtokul megkapta egész Dél-Itáliát II. Miklós pápától. Hálából kiüzte a bizánciakat Itáliából, s továbbra is hűen szolgálta a Szentszéket. 1084-ben ő szabadította fel az Angyalvárba szorult VII. Gergelyt IV.

1909, 571-577; Uő.: *Hungarian-American Historical Connections from Pre-Columbian Times to the End of the American Civil War* [Akadémiai székfoglaló] (Budapest: Egyetemi Nyomda, 1926), p. 5; Uő.: *Magyarok Északamerikában* (Budapest: Officina, 1944), pp. 3-4; Várdy Béla: "Magyarok az új világban. Az amerikai magyarság múltja és jelene." *Kapu* 1991/12, 48.; Závodszy Béla: *Az Amerika-motívum és a polgárosodó Magyarország a kezdetektől 1848-ig*. (Budapest: Atlanti–Tankönyvkiadó, 1992), p.10.

Henrik császár ostroma alól. Testvérével, a későbbi II. Rogerrel, visszahódította Sziciliát az araboktól. II. Roger végül a "kettős szicíliai királyságban" egyesítette a Dél-Itáliában szétszórt normann államocskákat, s országát immár nagyhatalmi tényezőként kellett figyelembe venni.

A vikingek Angliában

A vad északiak első megjelenését az *Angolszász Krónika* 789-re teszi, amikor partra szálltak Anglia déli részén, és egy rövid összetűzés után amilyen váratlanul jöttek, oly gyorsan vitorlát is bontottak. A *Krónika* szerint három hajóval érkeztek Portlandbe, s az eléjük lovagoló tisztartót, aki kereskedőknek vélte őket, meggyilkolták. Az eset azonban nem vert fel nagy port, minthogy senki sem tudta, kik ők, s ily módon egyszerű kalózkodnak hitték őket.

Néhány évvel később, 793-ban azonban már nagy visszhangot keltett a híres lindisfarne-i kolostor elleni támadás. A békés szerzetesek közömbösen vették tudomásul a később oly hírhedtté vált, jellegzetes formájú sárkányhajók érkezését, ám az ismeretlen jövevények partra szállva vad ordítással vetették magukat rájuk, mindenkit legyilkoltak, majd a kolostor kifosztása után távoztak. A *Krónikából* tudjuk, hogy szokatlan, baljós előjelek mutatkoztak Northumbriában a tragédia előtt. Rossz előjelekről számol be a Nagy Károly udvarában élő, angol származású, tudós Alcuin is a northumbriai királyhoz írott levelében:

Előjelek is megelőzték ezt a sorscsapást, nem mindennapi dolgok és szokatlan történések formájában. Vajon mit jelzett előre a véres eső, amely, noha az ég derült volt, a tető északi részéről csöpögött le véstjósílóan nagybőjt idején az apostolfejedelem Szent Péter egyházában York városában, amely az egész királyság feje? Bizony számíthatunk arra, hogy nemzetünket véres megtorlás éri észak felől, és ez, lám, ezzel az Isten háza elleni minapi támadással már kezdetét is vette.⁴

A szörnyű események megismétlődtek: a következő évben a jarow-i és a wearmouthi kolostorok jutottak a fenti sorsra, 795-ben pedig Lindisfarne anyakolostorát rabolták ki Iona szigetén. Két évvel később az írek védőszentjének, Szt. Patricknak a kolostora esik áldozatul a Man-szigeten. 802-ben és 806-ban pedig újra Iona a célpont, noha ez utóbbi támadásokat nem említi a *Krónika*.

A viking támadás kezdetén Anglia korántsem volt egységes: több kisebb-nagyobb királyság osztozkodott a területén. Ezeket a hagyomány *Heptarchia* néven ismeri, de a hét királyságon (Kent, Essex, Wessex, Sussex, Mercia, Kelet-Anglia és Northumbria) kívül hosszabb-rövidebb ideig léteztek többé-kevésbé önálló területek is. Lindsey-t például gyakran említi a *Krónika* a 9. század második

---

4. *English Historical Documents 599-1042*, p. 776.

felében. Ezek a királyságok nem tudtak békében megférni egymás mellett, hanem állandóan viszálykodtak. Hol az egyik, hol a másik győzedelmeskedett a többi fölött, ám tartósan senkinek sem sikerült egyesítenie a szigetet. Amikor a 8. század végén megjelentek a vikingek, éppen Mercia ura, Nagy Offa (757-796), uralta a sziget nagy részét, ám hamarosan több másik királysággal együtt Mercia is összeomlott a dánok csapásai alatt. Talán kedvező földrajzi helyzetének köszönhetően egyedül Wessex volt képes ellenállni az idegen hódítóknak, sőt, az országot is egyesíteni tudja. Ehhez azonban még egy megpróbáltatással teli, hosszú évszázadnak kell eltelnie, s addig az angolszászoknak igen sok csapást és szenvedést kell eltűrniük a vikingektől.

Hogyan értelmezték a középkor vallásos emberei a kegyetlen dánok és norvégok égből szakadt támadásait? Ezt megtudhatjuk Alcuinnak fentebb már idézett leveléből:

Lám, majdnem háromszázötven éve lakunk mi és apánk ezen a gyönyörűsége vidéken, és eddig sohasem történt olyan szörnyűség Britanniában, mint amelyet ettől a pogány fajtától elszenvedtünk, és sohasem gondoltuk volna, hogy ily támadás érhet bennünket a tenger felől. Mert lám, Szent Cuthbert templomát az Isten papjainak vérével fröcskölték be, megfosztották minden díszétől: ez a hely, mely Britanniában a legszentebb hely, pogány népek zsákmányául esett. És ahol a keresztény vallás népünk körében először virágzott fel, miután Szent Paulinus eltávozott Yorkból, ott mára nyomorúság és balsors támadt. Ki nem retteg ettől? Ki nem siránkozik ezen úgy, mintha saját hazáját foglalták volna el? Rókák fosztogatják a kiválasztott szőlőtőkét, az úr öröksége más népé lett, és ahol eddig Isten dicsérete zengett, most pogány dárídó zajlik, és a szent ünnep gyászra fordult.

Alaposan fontoljatok meg testvéreim, és gondosan vizsgáljátok meg, vajon e szokatlan és hallatlan gonoszságot nem valami hallatlan gonosz tettel érdemeltük-e ki. Nem azt állítom, hogy korábban nem létezett a paráznaság bűne a nép körében. Azonban Ælfwold király idejétől kezdve az országot ellepte a paráznaság, a házasságtörés és a vérfertőzés olyannyira, hogy ezen bűnöket mindenféle szegyenkezés nélkül követték el, még az Isten felszentelt szolgálói ellen is. Mit mondhatnék a kapzsiságról, rablásról, erőszakos ítéletekről, mikor a napnál is világosabb, hogy e bűntettek mennyire elszaporodtak mindenütt, és ezt egy kifosztott nép tanúsíthatja.⁵

Igen sok súlyos bűnt követhettek el a korabeli Nyugat-Európa népei, mert a vikingek bizony nem kíméltek itt egyetlen országot sem. A dán Godfred még Nagy Károlyt sem átallotta megtámadni, s a császárnak nem futotta visszavágásra az erejéből. Midőn pedig a Frank birodalom gyengülni kezdett, a vikingek könnyű

---

5. *Ibid.*

prédát találtak Észak-Franciaországban; olyan városokat is lángba borítottak, mint Párizs vagy Hamburg, de kifosztották a gazdag Rajna-vidéket is. A viking hajók mindenhova eljutottak. Támadásokat vezettek Hispániába, s a Gibraltári-szoroson keresztül a Földközi-tengerre érven összecsaptak az arabokkal is.

Európai kalandozásaikkal párhuzamosan angolszász földön is hasonló rablóhadjáratokat folytatnak. 835-ben a dánok kifosztják Sheppey szigetét, és nagy dúlást visznek véghez a gazdag Kentben. Ez a támadás új szakaszt jelöl, ugyanis 835-től kezdve szinte menetrendszerűen minden évben ellátogatnak frízföldi támaszpontjaikról a dánok Dél-Angliába. 838-ban még Canterburyt és London is kirabolják. 850-ben teleltek először Thanet szigetén, ahonnan a dánok Rorik nevű törzsfőnöke állandó rettegésben tartotta Londont. 855-ben Sheppey szigetén töltötték a telet, s ez azt jelzi, hogy már állandó támaszpontokat kezdtek létrehozni Dél-Angliában. Mindazonáltal itt túl erős ellenállásra találtak, s 866-ban a "Nagy Dán Sereg" Gyengecsontú Ivar és Healfdene vezetésével már északabbra, Kelet-Angliában szállt partra. Ezzel a spontán kalózációk ideje véget ért. A "Nagy Sereg" már szervezett hódításba fogott, és hamarosan letelepedett újszerzeményén. 867-ben rátörték a viszálykodással elfoglalt Northumbriára, s elfoglalták Yorkot. A trónért küzdő riválisokat elűzték, s maguk ültek a helyükbe. Mercia erős ellenállása miatt 869-ben ismét Kelet-Anglia felé fordultak, s annak seregét legyőzve, még (Mártír) Szent Edmund királyt is fogságba ejtették, majd pogány szertartások közepette kivégezték. Anglia északkeleti részének előzőnlése után a dánok a viszonylag védett Wessex (azaz a nyugati szászok) királysága ellen fordították fegyvereiket. Wessexet azonban nem dúlták trónviszályok, s az akkori király, Æthelred, öccsével, Alfréddal Ashdownnál jelentős győzelmet aratott fölöttük 871-ben. Ám Æthelred még abban az évben meghalt, a dánok pedig újabb erősítést kaptak, s vereséget mértek az új királyra, aki kénytelen volt pénzen megvásárolni országa békéjét. Alfréd (871-899) azonban nem véletlenül érdemelte ki a "Nagy" jelzőt. Szívósan készült az újabb összecsapásra, s miközben ellenfelei eltörölték a föld színéről Merciaét, ő megerősítette hadseregét és várakat, városerődöket, megerősített településeket épített. Ez utóbbi cselekedetével előmozdította az angol városfejődést is. Amikor Guthrum vezetésével a dánok visszatértek, méltó fogadtatásban volt részük. Alfréd 878-as edingtoni győzelméről így számol be az *Angolszász Krónika*:

Ebben az évben a tél derekán, Vízkereszt után az ellenséges sereg titokban Chippenhambe ment, elfoglalta a nyugati szászok földjét,... és a nép, Alfréd király kivételével, behódolt neki.

Ezután hűsvétkor Alfréd király egy kis egységgel erődítményt épített Athelney-nél, és ... megkezdte a harcot abból az erődítményből. ... [K]ésőbb abból a táborból Iley-be ment, majd egy újabb éjszaka után Edingtonba, és ott megütközött az egész sereggel, megfutamtította, és ... ekkor az ellenség túszoikat adott, és esküvéseket tett neki, hogy elhagyják a királyságát, és azt

is megígérték, hogy királyuk felveszi a keresztiséget, és ígérteket be is tartották.

Bár Alfréd először a mocsarakba szorult — ahol egy legenda szerint még egy szegény asszony is megszidta a menedéket kérő ismeretlent, mert az az ország gondjaiba merülve nem figyelt, és odaégette a rábizott lepényeket —, végül azonban mégis győzött. Guthrumnak fel kellett vennie a kereszténységet, a "Nagy Sereg" pedig áthajózott a kontinensre. A békekötés után Alfréd és Guthrum felosztották egymás között az országot. A *Walling Street*ől (azaz a Londontól Chesterig húzódó régi római úttól) északra fekvő területek a dánok kezére kerültek, akik nagy számban kezdtek itt letelepedni. A *Danelaw* — vagyis a dán törvények alapján kormányozott országrész — központja az ún. "Öt Erődváros (Lincoln, Nottingham, Derby, Leicester, Stamford) kerülete" volt. A küzdelem természetesen nem ért véget. Alfréd nagy flottát épített (hajói kétszer akkorák voltak, mint a viking hajók), s tengeren is megverte a hamarosan visszatérő "Nagy Sereget". Közben 886-ban visszafoglalta Londont, s a *Danelaw*-t leszámítva immár ő uralta egész Angliát.

Alfréd utódai a 10. század első felében egyszerre szorítják vissza az idegen hódítókat s teremtik meg az egységes nemzeti királyságot. A *Heptarchia* megszűnik — a dán hódítás miatt a régi királyságokat már különben sem lehetne feltámasztani —, az ország erőit összefogják, s Wessex királya egyben Anglia királya is lesz.

Alfréd fia, Idősebb Edward (899-924), már nemcsak védekezik a vikingekkel szemben, hanem 910-ben sikeres ellentámadást indít. Nővérével, Æthelflæddel — Mercia Nagyasszonyával — gyors ütemben szorítja észak felé a dánokat, Æthelflæd pedig Merciában is várakat épít az időközben betörő írföldi norvégek ellen. Edward hódításai nyomán 920-ra már majdnem az egész *Danelaw* angol kézre kerül: a dánokat a Humber folyó északi oldalára szorítják. Æthelflæd halála után Edward Merciát is Wessexhez csatolja, ezzel minden angol uralom alatt álló terület egyesült. 917 után a *Krónika* húsz évig nem is említi az északiakat.

Hamarosan azonban új veszély tűnik fel: a norvégek. A norvég vikingek már korábban elfoglalták az ír szigetet, s most — 919-ben — Ragnald norvég király megtámadta Skóciát, majd délnek fordult, s bevette Yorkot. A dánok rovására Northumbriában York központtal norvég királyságot hozott létre, amely több évtizeden keresztül fennállt. Edward utódja, Æthelstan (924-939), visszafoglalta Yorkot, s 937-ben a brunanburh-i csatában legyőzte az egyesült norvég-skót-walesi sereget. A csata leírása az *Angolszász Krónika* egyik legszebb verses betétje, az óangol költészet kiemelkedő darabja. York és Northumbria sorsa azonban egy darabig még igen hányatott volt: előbb a norvég Olaf, majd Æthelstan fia Edmund (939-946), még később ismét egy norvég, Véresfejszés Erik birtokolta, ám végül sikerült megölni az utolsó yorki norvég királyt, s ezzel 954-ben Northumbria is az angol királyság része lett. Edgar (959-975) már nyugodtan uralkodhatott, koronázásán pedig engedelmes hűbéresekként húzták az evezőt a különböző kelta

és dán-norvég "királyok", ahogy arról Florence of Worcester is beszámol:

A 974. évben egész hajóhadát Chesterbe vitte, "és nyolc alkirálya, nevezetesen Kenneth, a skótok királya, Malcolm, a kambriaiak királya, Maccus, számos sziget királya és további öt király, Dufmal, Siferth, Hywel, Jacob és Juchil parancsa szerint elébe járult, és megesküdött, hogy hű lesz hozzá és szárazföldi valamiat tengeri szövetségeseihez. És egy bizonyos napon hajóra szállt velük együtt, amazok az evezőket, ő maga pedig a kormányrudat fogván, és ügyesen végighajózott a Dee folyón a palotától a Keresztelő Szent János-kolostorig az *ealdorman*ok és nemesek őt ugyancsak csónakokon követő sokasága kíséretében. És imáit elvégezvén, ugyanilyen pompával tért vissza a palotába. És amikor belépett, állítólag azt mondta a nemesuraknak, hogy akármelyik utódja büszkén lehetne az angolok királya, ha ilyen tisztességben és dicsőségben lehetne része, a szolgálatára álló enyi király között.⁶

A viking támadások szinte évtizedekig szüneteltek, és a 10. század végére úgy tűnt, hogy Anglia helyzete teljes mértékben stabilizálódott. Wessex királyai kiűzték a betolakodókat, egyesítették az országot, összefogták Anglia minden gazdasági energiáját. Az állam ekkor hirtelen mégis súlyos külpolitikai nehézségekbe ütközött. Ennek oka részben az angol trónra került II. Æthelred (979-1016) személyében keresendő, aki politikailag gyenge, de makacs, önféjű uralkodó volt. A kortársaitól ráakasztott *Unræd* jelző azt jelenti: tanácstalan, 'gonosz-tanácsú.' ostoba. Ráadásul a 970-es évekre a dán Kékfogú Harald egyesítette Dániát Norvégiával, s hatalmas zsoldos hadsereget szervezett. 988-ban Haraldot letaszította trónjáról még ambíciózusabb fia, Vülásszakállú Swein (989-1014), aki egyesített norvég-dán hadaival mindjárt el is kezdte támadásait Anglia ellen. A *Krónika C* változatában a 991-es év alatt a következőket olvashatjuk:

Ebben az évben feldúlták Ipswichet, és nem sokkal később Byrhtnoth *ealdorman* elesett Maldonnál. És abban az évben határozták el először, hogy a dánoknak adót fizetnek, mert nagy rettegésben tartották a partvidéket. Az első fizetség tízezer fontot tett ki. Először Sigeric érsek ajánlotta ezt a megoldást.

Tehát a maldoni vereség után Æthelred, ahelyett, hogy a sarkára állít volna, súlyos adóval szerzett magának békét. A *Danegeld*, azaz *exactio pecunie publicae piratis danda* tulajdonképpen az első szisztematikus adózás volt Anglia történetében. Évről évre, egyre nagyobb összegekkel megismétlődött, s a dánok a fosztogatást is folytatták, csak kisebb mértékben. Ráadásul nem csak Swein hajtotta be a pénzt, hanem kisebb csapatok is járták a partvidéket a saját szakállukra.

---

6. *Idem*, p. 208.

Mindennek tetejébe a Normann Hercegség a Csatorna másik oldalán számtalanszor adott menedéket rokonainak, vagyis a dánoknak. Ezt a nem éppen keresztényi magatartást végül a pápa közbenjárására szüntették be, s Æthelred szövetséget kötött Richard herceggel, sőt, valamivel később feleségül vette a lányát, Emmát.

1002-ben Æthelred erélyes de rendkívül oktan lépésre szánta el magát a dánok ellen. Szt. Bricius napján (november 13-án) megparancsolta, hogy öljk meg az összes Angliában élő dánt. A mérsárlás során meggyilkolták Swein hógát, Gunhildet is, és Swein király természetesen nyomban büntetőhadjáratot indított. Éveken keresztül azonban hiába próbálta meghódítani Angliát, még átállt vikingek ellen is kellett harcolnia. Nem volt sokkal szerencsésebb Æthelred sem: neki 1009-ben drága pénzen megépített flottáját gyújtotta fel áruló angol fiatalúr, Wulfnoth. A dánok lakta területek mindvégig támogatták Sweint, s már az angol urak is megelégték királyuk gyengekezűségét. 1013 végére Sweinnekn sikerült elfoglalnia majdnem egész Angliát, Æthelred pedig sógorához menekült Normandiába. Swein már-már konszolidálta helyzetét Angliában, ám néhány hónap múlva váratlanul meghalt. A híre nyomban visszatért Æthelred, fia, Vasbordájú Edmund pedig — aki kitűnő stratégának bizonyult — szintén fegyvert fogott. Swein fia, Knut, hazatért Dániába csapatokat toborozni, s 1015-ben ismét Angliába hajózott. A harcok váltakozó sikerrel folytak közte és Edmund között, akit időközben, 1016-ban, Æthelred halála után Anglia királyává koronáztak. A küzdelemben mindkét fél kifáradt, s végül egyezséget kötöttek: Wessex kivételével Knut kapta egész Angliát, ám mivel Edmund még 1016-ban hirtelen meghalt (valószínűleg meggyilkolták), Wessex is csatlakozott a dán birodalomhoz.

Knut angliai uralkodása új jelenségnek számított. Feleségül vette Æthelred fiatal özvegyét, Emmát, s Angliát nem hódítóként, hanem törvényes uralkodóként kormányozta. Erélyesen fellépett például a dánok angliai portyázásai ellen. Kissé megváltozott azonban a helyzet 1019-ben, amikor bátyja halálával Dánia is — később pedig Norvégia is — uralma alá került. Nagy Knut óriási birodalmának Anglia csak egy része volt. Halála után birodalma felbomlott, de az angol trónt fiai örökölték: előbb I. Harold (1037-1040), majd Hardiknut (1040-1042). Az utóbbival azonban kihalt a dán dinasztia, s most már mindenki a wessexi uralkodóház mögé állt. A trónra kerülő Hitvalló Edward (1042-1066) legszívesebben csak egyházi ügyekkel foglalkozott, s nemigen zavarták az alkalmankénti, de már sokkal kisebb jelentőségű viking portyák, melyek egyébként még a normann hódítás után is folytatódtak. Az ország irányítását egyre inkább Wessex eorljai, a Godwinok vették a kezükbe, így aztán nem csoda, hogy amikor 1066 első napjaiban Edward gyermektelenül meghalt, a *Witan* Harold Godwinsont választotta királlyá. Ezen választást azonban többen is megkérdőjelezték. Trónkövetelőként lépett föl a norvég Erőskezű Harald (Harald Hardrada), s magáénak akarta Angliát Normandia hercege, Vilmos is.

Harald Hardrada inváziója volt az utolsó, nagy skandináv támadás Anglia ellen. Ennek az epizódnak mind a három változatát közöljük a *Krónika C. D* és *E*

változatából. A norvég király a fulfordi csatában még megverte a northumbriai sereget, és Yorkot is elfoglalta, de a délről sietve a helyszínre érkező II. Harold négy nappal később, szeptember 25-én az angol történelem egyik leglátványosabb győzelmét aratta a vikingek felett Stamford Bridge-nél. Leáldozott tehát Angliában a vikingek napja, ám a közben Dél-Angliában partraszállt normandiai herceg Pevensey mellett már várta Haroldot.⁷ Az október 14-én lezajlott hastingsi csata véget vetett az angolszász korszaknak, és Anglia történelmében kezdetét vette a normann középkor. A vikingek kései utódaik révén mégiscsak megszerezték a szigetországot.

Az alább következő részletekben az *Angolszász Krónika C* változatából adunk fordításokat, de mindig jelöljük, melyik változatról van szó. A szövegben szögletes zárójelben   magyarázatokat illetve különböző forrásokból kiegészítéseket közlünk, a forrást   zárójelben adjuk.

---

7. A normann hódítás történetéhez lásd a **Documenta Historica** sorozat 18. kötetét (4 *Bayeux-i faliszőnyeg*, 1994) illetve annak megjelenés előtt álló újabb, javított kiadását.

Válogatott bibliográfia

- The Anglo-Saxon Chronicle*. Translated by the Rev. James Ingram. London: J.M. Dent & Sons, s.d.
- John Earle, Charles Plummer (eds.): *Two of the Saxon Chronicles Parallel with supplementary extracts from the others. I-II*. Oxford: Oxford University Press. 1952 [1892, 1899].
- Dorothy Whitelock (ed.): *English Historical Documents c.500-1042*. London: Eyre & Spottiswoode, 1955.
- David C. Douglas, George W. Greenway (eds.): *English Historical Documents 1042-1189*. London: Eyre & Spottiswoode, 1953.
- The Anglo-Saxon Chronicles*. Translated and collated by Anne Savage. London: Tiger Books International. 1995.
- The Anglo-Saxon Chronicle*. Translated and edited by M.J. Swanton. London: Dent. 1996.
- F. M. Stenton: *Anglo-Saxon England*. Oxford: Oxford University Press. 1947.
- Johannes Brondsted: *A vikingek* [The Vikings. Penguin. 1960] Budapest: Corvina, 1983.
- Rudolf Pörtner: *A viking kaland* [Die Wikinger-Saga. 1971]. Budapest: Kossuth. 1983.
- Howard la Fay: *The Vikings*. Washington: National Geographic Society. 1972.
- Helge Ingstad: *Vikingek az újvilágban*. Budapest. 1972.
- David Wilson: *The Anglo-Saxons*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin. 1978.
- James Graham-Campbell és Dafydd Kidd: *The Vikings*. London: British Museum. 1980.
- Jacqueline Simpson: *The Viking World*. London: Batsford. 1980.
- P. H. Sawyer: *Kings and Vikings*. London. New York: Methuen. 1982.
- Rácz István: *A vikingek öröksége*. Budapest: Képzőművészeti Kiadó. 1983.
- Kenneth O. Morgan (ed.): *The Oxford Illustrated History of Britain*. Oxford, New York: Oxford University Press. 1992 [1984].
- Frédéric Durand: *Les Vikings*. Paris: PUF, 1985.
- Philip Dixon: *Britek, frankok, vikingek*. Budapest: Helikon. 1985.
- Donald Scragg (szerk.): *The Battle of Maldon AD 991*. Oxford: Basil Blackwell. 1991.

Anglia a 8-11. században